

L'ORGANITZACIÓ DEL TEMPS DINS DE L'ESCOLA: TEMPS ESCOLAR I TEMPS EXTRAESCOLAR. UNA COL-LABORACIÓ ENTRE L'ESCOLA I LES FAMÍLIES

(Publicat a GUIX Comunitat nº8 març 2003)

1.INTRODUCCIÓ

En aquest article ens proposem exposar quin és, al nostre entendre, el temps dins de l'escola dels nens i nenes de l'Educació Infantil i Primària dins d'una gran ciutat com és Barcelona. Analitzarem com s'organitza el temps, d'acord amb quins criteris, quina és la frontera entre l'anomenat temps escolar i el temps extraescolar. Quins són els responsables de l'organització del temps dins de l'escola i en aquest sentit quins són els marcs de col·laboració entre els mestres i les famílies. Tota aquesta anàlisi la farem sota la perspectiva del funcionament d'una escola que fa set anys que s'ha posat en marxa, el CEIP Vila Olímpica, que ha anat creixent de forma paulatina, la qual cosa ha afavorit que es puguin anar esbrinant any rera any les necessitats dels nens i nenes i de les famílies i d'acord amb aquestes fer propostes de funcionament del temps dins de l'escola.

1. EL TEMPS DE LES FAMÍLIES A LES GRANS CIUTATS

La nostra escola està situada dins del barri de la Vila Olímpica de BCN al límit amb el barri del Poblenou. La majoria de famílies que porten els seus fills i filles a l'escola provenen d'aquests dos barris, perquè les condicions d'inscripció així ho determinen.

En un percentatge molt elevat el pare i la mare dels nens i nenes, que tenim a l'escola, treballen fora de casa i també en una alta proporció el pare i la mare treballen a temps complet. Aquest és un esquema de funcionament força generalitzat entre famílies d'un nivell mig-alt en l'actualitat. També cal destacar que en la majoria de casos els nuclis familiars no tenen molt a la vora o l'abast la família extensa, avis, oncles, ties, ja sigui perquè viuen més lluny, encara que sigui dins de la mateixa gran ciutat, o bé perquè són gent que es troba immersa en el món laboral. La figura que sovint es fa present en moltes famílies és la "cangur". Aquesta organització familiar, que comporta que els pares i les mares passin força hores fora de casa per necessitats laborals, fa que el temps de tota la família, inclosos els nens i nenes, s'amotlli en aquesta situació. En aquest sentit les famílies necessiten que existeixin serveis que garantitzin la cura dels seus fills i filles mentre elles no se'n poden fer càrrec. En aquest punt hi entra l'escola, en l'organització del temps dels nens i nenes i de les famílies. El temps de l'escola d'infantil i primària fins fa uns anys era un temps destinat fonamentalment al desenvolupament d'aprenentatges vinculats amb les destreses bàsiques d'aquestes etapes. Ara podem afirmar que la qualitat del temps dins de l'escola està en un procés de canvi, motivat fonamentalment per les necessitats socials que les famílies tenen en relació a la cura dels fills i filles mentre els pares i les mares estan treballant.

L'esquema present fins fa uns anys segons el qual els nens i nenes anaven a l'escola, però mentrestant a casa hi havia algú, gairebé sempre la mare, que els acompanyava, els anava a buscar o esperava que arribessin a l'hora de dinar amb el plat a taula, o a la tarda els hi preparava el berenar i estava amb ells des que arribaven de l'escola fins l'hora d'anar a dormir, ha canviat radicalment. A casa no hi ha en la majoria dels casos una persona que només es dediqui a la cura i educació dels fills i filles. Aquesta tasca que continua existint esdevé una tasca compartida entre la mare, el pare, la cangur, alguns membres de la família extensa, normalment àvies i avis, i l'escola. El canvi del temps familiar comporta necessàriament un canvi del temps dins de l'escola.

El funcionament de la gran ciutat incrementa la necessitat del canvi de l'organització del temps familiar i del temps de l'escola en la mida que els trasllats dins de la gran ciutat comporten una despesa de temps molt important, que sovint fa que resulti molt difícil que les família extensa pugui col·laborar amb els petits nuclis familiars en la cura dels nens i de les nenes i en aquest sentit es fa més necessari que institucions com l'escola cobreixin espais que la família no pot abastar.

2. EL TEMPS DINS DE L'ESCOLA: EL TEMPS "ESCOLAR", EL TEMPS "EXTRAESCOLAR"

Parlem del temps dins de l'escola per referir-nos a tot el temps que els nens i nenes estan a l'escola fent una activitat o altra, tant potser una "classe" el temps lectiu, com dinar al servei de menjador, com fer teatre, com estar dins del servei d'acollida de matí o de tarda, o d'altres que se'n puguin oferir. Tots aquests temps diferents entre sí els uns dels altres, per les diferències en el plantejament de les activitats, són temps de l'escola i com a tals fora bo que responguessin a una forma comú d'entendre el què significa educar i tenir cura dels nens i de les nenes, perquè ells i elles aprenen en totes les situacions, des les més clarament escolars, fins a les que suposen activitats de lleure. L'aprenentatge fonamentalment de les actituds es desenvolupa en totes i cadascuna de les activitats de l'escola, ja siguin més o menys instructives o menys. La relació entre els nens i les nenes de la mateixa edat, la relació amb els més grans o més petits, la relació amb l'adult que representa l'autoritat, sigui quina sigui l'activitat, les normes de funcionament dins de l'escola, l'ordre, el respecte, a les persones i a les coses..., actituds i maneres de fer que els nens i les nenes aprenen en tot moment.

Tot i que l'organització concreta de les diferents activitats que es desenvolupen en els diferents temps, la faran estaments diferents, ja que el temps més escolar és responsabilitat de l'equip de docents i el temps extraescolar de les Associacions de pares i mares, resulta molt necessari que hi hagi marcs de col·laboració entre els diferents estaments per tal de crear una línia comú de comprensió del què significa educar. Els nens i nenes que fan unes o altres activitats són els mateixos, sigui quin sigui l'estament que organitza una activitat o altra. És per això que es fa imprescindible buscar una manera comuna d'entendre com adreçar-nos als nens i nenes, ja que si som capaços

de trobar-la els beneficis des del punt de vista educatiu seran molt grans per a tots els nens i nenes.

L'equip directiu en la nostra escola vetlla per tal que es produeixin els encontres i marcs de col·laboració entre l'AMPA i l'escola. Des del naixement de l'escola i el naixement de l'AMPA totes dues han crescut de forma molt paral·lela i en comunicació constant, la qual cosa ha permès que la pròpia existència de l'AMPA estés en funció de l'escola i de les millores que aquesta associació podia aportar a l'escola i en definitiva a l'educació integral de tots els nens i les nenes. L'existència de l'escola també està afavorida pel bon funcionament de l'AMPA i per la col·laboració que aquesta associació proporciona. Un bon índex que ho ratifica és que el 100% de les famílies formen part de l'AMPA.

Els punts de trobada entre l'escola i l'AMPA vénen determinats pel marc de referència que suposa el projecte de l'escola i la metodologia segons la qual aquest projecte es desenvolupa: Projecte Integrat de Llengües. Les línies fonamentals del projecte són exposades a totes les famílies que decideixen portar els seus fills i filles a l'escola, aquest fet afavoreix que ja des de l'inici les famílies prenguin identitat amb l'escola sobre la base del projecte educatiu. Els encontres entre l'escola i l'AMPA es produeixen a diferents nivells i en diferents moments. El Consell Escolar esdevé un marc de col·laboració i comunicació entre l'equip docent i les famílies, les trobades periòdiques entre la directora i la presidenta de l'AMPA, les col·laboracions entre la directora i cap d'estudis i la comissió d'activitats extraescolars i d'altres que en puguin esdevenir en funció de les necessitats. Tots aquests marcs afavoreixen que de forma paulatina i constant el diàleg es produeixi i en conseqüència es puguin anar elaborant propostes concretes d'actuació.

A l'hora de contemplar el temps dins de l'escola es fa necessària l'anàlisi del context social en el que ens estem movent per tal de detectar quines són les necessitats que es plantegen i quines són les respostes que hi podem donar. Per fer aquesta anàlisi es fa imprescindible un cop més la col·laboració entre les famílies i l'escola. En el nostre cas un punt de partida va ser el detectar que un 93% de nens i nenes fan ús del servei de menjador, ja que les seves famílies no poden fer-los-hi el dinar. Això ens porta a organitzar aquest servei gairebé com una activitat més dins de l'horari "escolar" i ens porta també a planificar el temps escolar d'acord amb aquesta necessitat, de manera que l'horari del matí comença a les 9 i acaba a les 12:30, i a la tarda comença a les 14:30 i acaba a les 16. L'allargament de les activitats del matí es fa en benefici d'un millor aprofitament del temps per part dels nens i nenes abans de dinar, ja que en general les primeres hores del matí són les hores en les quals els nens i les nenes centren millor l'atenció. El temps del migdia s'escurça a dues hores, temps indispensable per tal de fer possible que tots els nens i nenes puguin dinar amb tranquil·litat, cal tenir en compte que dinen uns 390 nens i nenes cada dia. A les 16 hores un 25% aproximadament de nens i nenes marxen a casa, però la resta es queda a l'escola fins a les 17 hores i és, en aquesta franja que es desenvolupen la majoria de les activitats extraescolars, tret d'algunes que s'allarguen fins les 18 hores. Amb aquesta organització del temps encara

quedaven algunes necessitats per satisfer. Força famílies, aproximadament un 20%, comencen la seva jornada laboral el pare i la mare abans de les 9 del matí, per la qual cosa l'escola disposa de servei d'acollida des de les 7:30h, i de forma anàloga s'ofereix un servei d'acollida de 17 hores a 18 hores.

A l'estiu s'organitza un casal d'estiu per tot el més de juliol amb una franja horària semblant a la de l'hivern, però no idèntica, d'aquesta manera existeix una oferta més per tal que els nens i les nenes puguin fer activitats de lleure mentre els seus pares encara no fan vacances.

L'organització global del temps a la nostra escola és fruit de la col·laboració entre l'equip docent i l'AMPA.

Organització del temps de l'escola

Hores	Tipus d'activitat	Organització
7:30 a 9	Servei d'acollida	AMPA + Equip directiu
9 a 11	Classes	Equip docent
11 a 11:30	Esmorzar i esbarjo	Equip docent
11:30 a 12:30	Classes	Equip docent
12:30 a 14:30	Servei de menjador	Equip directiu
14:30 a 16	Classes	Equip docent
16 a 17	Activitats extraescolars	AMPA + Equip directiu
17 a 18	Servei d'acollida + Algunes activitats extraescolars	AMPA + Equip directiu
	Casal d'Estiu (juliol)	AMPA + Equip directiu

El temps escolar

És l'equip de mestres qui es responsabilitza de l'organització del temps escolar. Tal i com esmentàvem abans, la durada de l'horari del matí és de 3hores i mitja amb mitja hora d'esmorzar i esbarjo i d'una hora i mitja a la tarda, per tal d'aprofitar durant el matí les estones que els nens i les nenes demostren tenir una capacitat d'atenció i concentració més alta.

L'horari escolar s'organitza d'acord amb les bases del Projecte Integrat de llengües i la seva metodologia. És a dir el tractament de la llengua de forma interdisciplinària amb les diferents àrees, el tractament de les tres llengües presents a l'escola des de P4 (català, castellà i anglès) també des del punt de vista interdisciplinari; l'atenció als diferents estils i ritmes d'aprenentatge amb sessions de racons de treball a tots els nivells; el desenvolupament de les sessions de Psicomotricitat., d'Educació Física, de Música; el desenvolupament de les sessions d'assemblea als diferents nivells o de conversa en les classes dels més petits. En tots els casos hi ha un aspecte que de forma general es desenvolupa a totes les classes d'acord amb el nivell de cada edat que és l'atenció específica a la conversa i el diàleg tant en gran com en petit grup de la majoria d'aspectes que són tractats dins de les aules, ja que considerem que en aquestes primeres etapes aquestes converses i diàlegs previs a l desenvolupament de qualsevol activitat esdevenen organitzadors del propi coneixement i ajuden a aprendre a ser i estar amb els altres.

A l'estona d'esmorzar ens hem proposat afavorir que els nens i les nenes s'acostumin a menjar fruita, per la importància que té aquest aliment dins de la dieta i per les dificultats que sovint alguns nens i nenes tenen per menjar-la. Des de P3 fins a 2n tots els nens i nenes de l'escola mengen fruita variada cada dia. A partir de 3r poden continuar amb aquesta alimentació poden menjar un entrepà si ho volen. És l'escola qui organitza la fruita de l'esmorzar per cada matí, de manera que pagant una quota mensual disposen d'aquest servei.

El temps del migdia: El servei de menjador

L'estona de menjador, té també, el seu vessant educatiu en molts aspectes. El temps de menjador comporta una estona de joc al pati, estona d'esbarjo en la que els nens i nenes s'ho passen molt bé i aprenen a conviure jugant. Aquesta estona, a partir de 3r, també es dedica a biblioteca; poden canviar els llibres i llegir i en el cas dels més grans, els nois i noies de 5è i 6è, s'organitzen en petits grups per estar amb els més petits, els ajuden a menjar, els preparen algun joc de pati, o els expliquen contes, és una estona de convivència i de responsabilitat que pensem que és interessant que els nens i nenes grans visquin, a més com que està ben organitzat, uns dies juguen i uns altres dediquen alguna estona a ajudar als petits.

Una estona del temps de menjador l'ocupa el dinar, i els seus rituals com parar taula, servir el menjar, netejar i endreçar el menjador, en aquests serveis també hi participen els nens i les nenes de l'escola, les feines les fan segons els cursos, però hi participen tots des de ben petits.

En aquests espai cal parlar també dels menús, de la variació que han de tenir. És bo que els nens i nenes mengin de tot, que hi hagi diversitat de sabors i d'aliments, que es conjugui el gust dels sabors i colors del menjar, que es faci un esforç per aconseguir que els nens i nenes trobin el gust del menjar i a l'hora aprenguin a menjar bé, tot seguint les normes que la nostra cultura estableix.

És per totes aquestes raons que es necessita que a l'escola hi hagi un equip de monitors que sàpiga dur a terme tots aquests aspectes, que aconseguixi un clima distès i de respecte durant aquesta estona i és clar això demana una bona coordinadora de menjador, que sàpiga traspasar aquest clima, que sàpiga portar tota aquesta organització i estar en contacte amb l'equip directiu del centre i amb les empreses de serveis que el centre té contractades, tant la de cuina com la de monitoratge.

Els monitors han d'establir un bon contacte amb els tutors d'aula, aquests els donen la informació diària de com estan els nens i les nenes així mateix els monitors informen als mestres de l'estada dels nens i les nenes al menjador. Els mestres a la nostra escola estan sempre a l'escola al migdia, fent reunions o altres feines, aquest però aquest estar permet una comunicació més gran entre els monitors i els mestres.

La coordinació entre l'equip directiu i la coordinadora de menjador també és molt important per arribar a establir les línies pedagògiques que hem anat explicant als apartats anteriors, per això establím reunions periòdiques a més d'anar parlant diàriament de les coses puntuals que van sortint. Dues o tres vegades al curs establím reunions amb els caps de les empreses de serveis i amb la comissió d'alimentació i salut de l'AMPA. Aquesta comissió de l'AMPA fa un seguiment dels menús i cada mes els revisen amb la coordinadora de menjador, per tal de donar als nens i nenes els menús més adequats.

La coordinadora de menjador també fa unes reunions mensuals amb tot l'equip de monitores, per anar parlant del funcionament de tot plegat i anar fent les modificacions oportunes..

El temps extraescolar: Les activitats extraescolars

Les activitats extraescolars es fan de 16h a 17h. de la tarda, algunes també arriben fins a les 18h. com la natació, o hi ha esports que es fan de 17h. a 18h. Per tant són activitats que es fan quan han acabat l'horari lectiu. Aquestes activitats les organitza l'AMPA de l'escola amb la col·laboració de l'equip directiu. L'AMPA té la comissió d'extraescolars que a més d'organitzar-les en fa un seguiment. Hi ha encarregats de les diferents activitats, encarregat de música, de teatre...Aquesta comissió cada curs fa una reunió per a totes les famílies interessades i després envien enquestes a les famílies per veure el grau de satisfacció i acollir les propostes i els suggeriments que els fan. La vocal d'extraescolar està en comunicació amb la junta de l'AMPA i amb la direcció del centre.

És important que en aquesta franja horària les activitats no es desvinculin de les activitats que es fan a les hores lectives, és veritat que és bo que tinguin un aire més lúdic, perquè els nens i nenes ja fa hores que són a l'escola, a l'hora han de ser activitats interessants, que els permetin aprendre, i que ho facin en un ambient agradable, distès i exigent a l'hora, és per això que s'han ofert activitats artístiques, com la plàstica, la música, el teatre la dansa.., esportives com el bàsquet, el patinatge, el hoquey, i altres que també trobem interessants com jugar a escacs, o a jocs tradicionals o bé avançar en el coneixement de la informàtica.

Hi ha una oferta variada, que es gradua i reparteix per als diferents cursos, que completa les activitats que es fan a les hores lectives i que tenen un aire artístic, lúdic i professional a l'hora.

És important que el personal que imparteix les classes, monitors i mestres que siguin professionals i qualificats en les diferents activitats. Per aconseguir-los treballem amb les empreses: Serveis d'Esplai, amb les escoles de música, dansa i teatre i amb una escola esportiva i un centre de vela.

Ens interessa que aquestes persones coneguin el tarannà de l'escola. És per això que, sempre que és possible, les persones que fan extraescolars també fan de monitores de menjador, és un format que els permet conèixer millor als

nens i nenes, també l'escola i la seva manera de fer. Coneixen millor l'ambient que es respira a l'escola durant tot el dia.

Els professors que venen de les diferents escoles que abans hem comentat, es procura que siguin bons professionals en les seves àrees i que també coneguin l'aire de l'escola i el que volem, com tractem als nens i nenes. Per això fem una reunió a començament de curs i alguna durant el curs, comunicant- nos quan fa falta. En aquestes hores també hi ha dues coordinadores, una coordina els i les monitores de l'empresa de serveis,, fa reunions mensuals per anar revisant les activitats i l'organització de les activitats. L'altra supervisa més als mestres que venen de les diferents escoles, està atenta a que totes les classes funcionin, i que tot vagi bé durant les dues hores que duren les activitats. Aquestes coordinadores fan reunions amb l'equip directiu del centre sempre que fa falta per tal de seguir unes línies pedagògiques comunes.

El temps de l'acollida del matí i de la tarda

Els nens i nenes que vénen al matí a l'escola o que es queden a acollida a la tarda han de trobar un espai agradable on se sentin ben acollits.

Als matins hi ha nens que vénen al centre 2/4 de 8h i les 8h, aquests nens i nenes porten l'esmorzar i se'l prenen a l'escola, després juguen a jocs tranquils, en general a jocs de taula, els més grans a vegades surten al pati i fan una mica d'esport.

L'acollida de la tarda és una estona on hi ha pocs nens i nenes, la majoria dels nens i nenes surten a les cinc després d'acabar les activitats, aquesta hora els nens berenen i després poden jugar de forma distesa.

El casal d'estiu.

Cada juliol es fa casal d'estiu a l'escola, és una activitat que també organitza l'AMPA amb la col·laboració de la direcció del centre. Hi ha una primera reunió del representant de Serveis, els pares de la comissió de casal i la directora del centre, on es parla dels trets més generals, per poder-los dur després a la junta de l'AMPA, al claustre i al Consell Escolar.

El casal d'estiu de l'escola està homologat pel Districte de Sant Martí per tant és una activitat que l'aprova el Consell Escolar del Centre.

Des de el seu començament el casal d'estiu es fa amb l'empresa de serveis que tenim durant el curs, això permet que tant la coordinadora del casal com el monitoratge sigui el que durant el curs tenim al centre, per tant, son persones que coneixen els nens i nenes i també el tarannà de l'escola.

Cada casal té un tema per treballar, són temes relacionats amb la convivència i l'ecologia. Els preparen des de Serveis d'esplai i els desenvolupen i preparen la coordinadora i els monitors i monitores del casal

Hi ha reunions informatives per donar a conèixer als pares el tema, l'organització, una primera més general amb la coordinador, la persona de serveis i els pares de la comissió d'extraescolars i la directora del centre i una

segona més específica que la fa la coordinador i els monitors del casal amb les famílies que s'hi ha apuntat.

Després l'organització i el dia a dia el porten la coordinadora i els monitors, i Serveis d'esplai, darrera sempre hi ha l'AMPA i la direcció del centre.

Conclusió

Com a conclusió general podem dir que l'escola col·labora amb les famílies, concretament amb l'AMPA, en l'organització del temps dels nens i les nenes. Encara que la gestió dels diferents temps de l'escola: lectiu, menjador, extraescolar recau sobre diferents estaments valorem la importància de trobar criteris comuns que presideixin l'educació dels nens i les nenes perquè ells aprenen en totes les situacions.

Rosa Maria Ramírez i Palau
Teresa Serra i Santasusana